

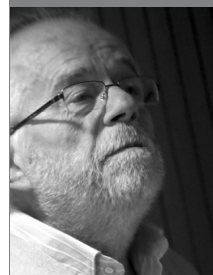
Una cançó de festeig no correspost del patrimoni folklòric andorrà (1843-1844). El recorregut que ha fet un text

Resum

Presento el comentari i l'edició de la *Cançó nova / de la Roseta Tallaví dita / la Flo del Pesol, de la / sua garvositat y festetx, / com se veurà curiosament / lo any 1844. Es propietat de Jaume Vernau (Manresa, Imprenta de Pau Roca)*. Fou publicada a Manresa potser perquè a Andorra era difícil de trobar editor i/o impressor. La cançó té continuïtat, una segona part, la resposta que fa la noia que funciona com una rèplica. Fou escrita pel mateix autor, també editada a Manresa. Serà motiu d'estudi i edició en una altra avinentesa. Es tracta de *Contestació molt noble de la Flo del Pesol, en / la que fa veurer que estos fadrins no la pogueren enganyar*. És propietat de Jaume Vernau, Manresa, Pau Roca, sense any d'edició [1844].

Descripcions

Des de fa anys que conec aquest text. Confesso que em va agradar la primera vegada que el vaig llegir. No està mancat de gràcia. No es tracta d'una composició humorística con alguns han assenyalat. És la narració d'un festeig,¹ dels preliminars d'un casament desfet per una desgràcia fortuïta que li ocorre al festejador. En el fons hi nia un esperit de tragèdia. La noia abandona el promès, amb el qual havia iniciat un venturós festeig que prometia, perquè no vol compartir la resta de la seva vida amb un home que ha sofert un accident, que ha quedat esguerrat, camacurt. El protagonista, encerclat per altres pretendents, fadrins envejosos, alguns armats, que també pretenien la noia, s'escapa de la seva vigilància. És en saltar d'un mur molt alt quan es trenca la cama.² Llavors els esdeveniments agafen un altre rumb. Quin futur li esperava a una futura mestressa de casa, quan s'adona que el seu espòs, traginer de can Batista de la Plana, de Canillo, que mentre anava amunt i avall es va enamorar d'aquest pèsol graciós? En la seva situació de persona disminuïda ja no podrà menar la terra, ni el bestiar, fer tragines, ocupacions bàsiques d'una casa de pagès que tenia molt de ram a Canillo. Els fets succeïren a la serra de Masvell,³ a prop d'Agramunt.

Pep Vila i Medinyà,
filòleg i historiador de
la literatura, Institut
d'Estudis Gironins

CANSO de la Roseta la FLO DEL sua garvosi- com se veurá lo any

NOVA Tallaví dita PESOL, de la tat y festetx, curiosament 1843.

En lo any enaranta tres
una Canós se ha dictada
de una noya quei ha
à Tallaví es cresda;
es al sima del Masvell
y del bosch de la Siseara:
A Deu Roseta galan
Flo del Pesol graciada.
Confronta à Calases,
y à Timé de part ubigés,
es una casa de camp
que te molta anomenada,
es al camí de la Seu
allí á un tiro de bala, &c.
Quina gracia als ha fet Deu
à son pare y sa mare
de haberne pogut crear
una planta agraciada:
cuan pasan los traguers
fan ronds per encontrarla &c.
Y si la sentan canta
com fa ven de una Calandria
respon luego al traginé,
dins del cor te tinch posada,
y no ab cadenas de plats, &c.
Son cadenas de altre fil
que me buixen per la cara,
y surtirán dels meus ulls
fins que vos hauré alcançada,
y si no me doneu amor
la vida no la tinch llarga &c.
Jo lo amor vos donaré
pero ho vull dir al meu pare
perque se informe de vos
si sou home de bon tracte,
perque com jo nous coneix
podeu dir un y ser altre, &c.
Jous diré la veritat
jo mateix quem confessasse,
de Andorra jo so fill
y à Canillo la avirada,
es una casa de camp
Can-Batista de la Plana, &c.
De casa de alguns cubats
de molt bestís de llans
y una borda de mulars
y també una eugassada,

enaranta jornals de pre
allí baltant de la casa, &c.
Lo demes tot es per blas
per lo gaste de la casa,
sinch matxos que meno jo
aquestos tots van de carga;
portem oli per amun-
hasta la vora de França, &c.
A la casa hi trobaras
lo meu pare y la mare,
y dos jermans que tinch
que estudien per Notaris,
los demes tots son llogats
tots serveixen ab soldada &c.
Aiko tot es veritat
sens firmans jo cap acte
y si nom' voleu creure à mi
informause ab un altre:
jo divendres estas rahons,
jo dissapte estis altres, &c.
Lo diumenge al demati-
ja veix que anaba mudada,
non anam à Missa à Masvell,
jo tot lo camí ploraba
de veure com feya anar
lo sarrellet del anguia, &c.
Y la sabata ab taló
ella mol be repelaba,
ab la gen del redadó
à tots feya la rialla;
dient Roseta com ha,
que feu à la vostra casa, &c.
Luego la varen volta-
fadrins de la encongruada,
jo vaix quedat tot parat,
y à tots daba la girada;
à la Iglesia nos estram
à ohr la Missa Santa, &c.
La Missa no baix ohl
nil Sacerdot jo goyaba,
sino los ulla inclinats
dret allí ahont ella estaba,
los fadrins del enconorn
jam van coneixe la maula &c.
Alegrement vam surti,
nos anarem del la casa,
cunt som sota del Masvell
fina ni ha eis de parada,

que anaven enmscarats,
y los dos portaven arma, &c.
Cuant baix veurer l'acció
salto una parei mol alta,
y al fer lo primer salt
ja se men trenca una cama,
jo que men peso à crida,
valgam la Verge del Carme &c.
Cuant ells van sentir aixó
ja van dar tots à la escapa,
ja Roseta salt-plouen
ja feu lo que pertocaba
de fer venir molta gen
ab una llitera llarga, &c.
A casa seva m' va du-
ró que regalar estubé
la Roseta, aquell amor
quant ella men gobernaba,
aquell lliit agraciad
que allo sol s'm'm curaba &c.
Providencia van donar
per lo que necessaba,
un Selargit mel bo
que Raucich se anomenaba,
lo dia sis de Febrer
embio una caria à casa, &c.
Cuan varen sentir! meu nom
la mare va reparar
que lo meu pare ploraba,
ay fill! que ha estat de tú?
has tingut una desgracia? &c.
Un oncle meu fan veni
que sabia be esta casa,
y los dos mon hem de aná,
quel meu fill te una desgracia,
li varen conta l' fet
y en camí sen posaren, &c.
Ja van veni promiment,
la Roseta als esperaba,
y ella los va consola;
jo pare, agrahit quedaba
de veurer la humilitat
ab que la Rosa m' tractaba &c.
Li deixaren molts diners
per lo que necessaba,
Roseta quí tens jo fill,
Jo com has fet ins ara,

despres que será curat
tú ja serás ben pagada, &c.
Aiko non podem pagá
ab argents de or y plats,
ó pagarem ab los fruyts
y bns de la nostra casa,
tot te quedará per tu
acomodante ab lo Jaume &c.
Sen van tornar alegrement
à demes de la desgracia
y vos curá promiment
y que jo no mo penisha,
y tot va ser per lo amor
que la Roseta m' tractaba &c.
Vam tractar del casament
ella va mudar la garba,
perque à mi m' va quedar
un poquet torta la cama,
vaix quedá molt demayrat
de alló que jo confiaba, &c.
Ara me habén atropat
de donarme carabassa,
que la ananaré ab lliat dols
y faré un pegametre,
pera pensar si meu cor
del esperat que tinch jo ara &c.
En aixó vida molts anys
que jo men torno à casa,
y de noyes non faltarán
à qualevol part que vegia,
aqui tens tres onzas de or
per los treballs de la casa &c.
He fet diestar la Canós
per donar experiència,
ala fadrins del enconorn
que nos fan may mes dells,
y que si per cas ne fien
no farán carbassa y seva.
A Deu Roseta galan
Flo del Pesol graciada.
Aquesta qui la dictada
es un home de cavassas,
ell mateix la canará
pera fer la ganancia,
ell á de voltar pel mon
per no tenir res à casa.
A Deu Roseta galan
Flo del Pesol graciada.

Es propietat de Jaume Vernau. = Manresa: Imprenta de Pau Roca.

S. G. Roue Reg- u2 844 (a)

CONTESTACIO MOLT NOBLE DE LA FLO DEL PESOL, EN la que fa veurer que estos fadrins no la pogueren enganyar.

Me diuen la Flo del Pesol
es un nom sobre posat,
dels que à mi me han festejada
vos vull dir la veritat,
de fadrins ni ha de locos
eixo ieu puch explicar.

*A Deu fadrinet de rumbó,
no me has pogut enganyar.*

Ni há que porten torpesas,
aixó jo prou ho puch di,
vull explicar moltes coses
del que me ha passat à mi,
si jo men poso à explicar-me
serà molt llarch lo contà, &c.

O noyas que aneu de rumbó
totes las que festejau
de aixó jan poden respondre
de la manera que cau,
jo explicaré un ó altre
que darà bo lo escoltà, &c.

Comensarém pel d'Andorra
que ha fet dictà la Cansó,
de aquell no diés gran cosa
que prou es bon minyó,
no hagues estat la degradació
de quedà tan esgarriat, &c.

Es una cosa molt mala
lo pendrer l'home tarat,
may so vist cap camp de rases
que al hage fet bon blat
i noyes aneu alerta
qui nou creu ó pagará, &c.

Set setmanas va se à casa
per la cura del seu mal,
vaix fer lo quem pertocabe
pero agrañit va quedar,
tres onzas de or me regala
sens lo demes que gastà, &c.

Ara parlarem dels altres
de tots los demes que hi ha
de regalos y altres coses
cada hu en partida,
los primers van ser dos Sastres
dos ximplats poden contà &c.

Aquells tots me regalaben
pedassos de tots colors,
de tot modo de indiana
y bellut de totes flors,
que serà per fer gorretes,
casats non colliés comrè, &c.

Lo Pagés cop de formatges
dels que à casa seva fan,
altres moltes llençonisses
y carretells de vi blanc,
aixó quiu paga? los pares,
y jo men vas regalà, &c.

Lo Farre moltes brenilles
pera posam als gipons,
lo Fusté caixons de cedro
per retrirà los repuns,
lo Manyà fa las frontisses
y lo pany pera tancà, &c.

Lo Drogué moltes dulsures
y pastillas de valor,
Argenter algunas soguillas
y anells de plata y or,
lo Sabatè las xinerlas
que prou las fa repicà, &c.

Las espardeyas que porto
no me costan cap diné,
y també son regalades
de un fadri Espardanyé,
las mitges dels Estamayres
que prou las fa repicà, &c.

Los Marxans moltes agulles
y també alguns mocadors,
estisoras y la beina,
lo didal y passados,
de aquest no cal admirase
que à voltes lo fa xifrà, &c.

Lo Barbé y Apotecari
son una gen mol truán,
sempre donan medicina
al que no està malal,
à mi també m' buscaban
pero las ves encantà, &c.

*A Deu fadrinet de rumbó,
no me has pogut enganyar.*

Lo Teixidó de bri y canem
alli me ha anat pobrament,
aquell no m' ha dat gran cosa
no m' ha dat'zino torment,
sempre que venia à casa
que feya zino alardà, &c.

Ell ha passat purgatori
del sentiment que ha tingut,
ell ha estat aguanta la capa
del quals altres han volgut,
ell sempre ha estat diu queda
los punys s'ha de rosejà, &c.

Ara ne sitaré un altre
que es fill de un Menescal,
aquest es un breviarí
y home de poch cabal,
ab las rahons que gastave
prou se pensave alençat, &c.

Me ha promes moltes coses
sin volia casà ab ell,
que faria gran conducta
comensant en lo Masvell,
en segulda altres pobles
que not pots afigurà, &c.

Agramint será la estada,
que regalats estarém!
y tota conveniencia
allí se troba ab argent,
si habem menester moneda
al ecompte prou al té, &c.

Es villa de molta regalar
y molta gent de comerà,
hi ha gent de tots oficis
y pagesos mes que res,
transitan moltes galas,
crech not podrà abastà, &c.

Hi há molta Senyorialia
los que van de dos en dos
dret al Pon de la Riera
y al Bedat de la Socós,
allí hi há gran arbolada
dixó qui si pot casà, &c.

*A Deu fadrinet de rumbó,
no me has pogut enganyar.*

En ser fora de la vila
se posen ha refrescà,
hi há una Aygua mol fresca
y à proposi que está,
alli trobreu un home
que rodant lo fa pojà, &c.

Ara me he determinada
de estar-me en aquest estat,
perque veix que las casades
se fan velles sense edat,
quin fa à mi teni quimera
per quin' demanará pá, &c.

Ellas cuan están en cinta
moltes pateixen del cor,
altres trencament de cames
y ab ningú gasten humor,
los homes fan mala cara
al sentirles gemenà, &c.

Cuant ells venen de fora
y lo sopó no està apun,
à que tingun paciencia
à penas trobareu un,
ells no volen étre carrech
de la manera que está, &c.

Ellas jo no tenen ánimo
de fer cap dia de lilit,
ni poder matar cap pusa,
sempre están ab lo gran crit,
aixó no pot aguantarse
ais pot dir lo que será, &c.

Així vosaltres donzelles
agafeu lo que pugueu,
y preneu alló queus donian,
per aixó nois enfadreu,
y fardéus bona cara
que no sen puguen buris, &c.

Qui ha dictat esta historia
ja sap del modo que cau,
segons la carta conteste
està aixó siu reprimis,
no à volgut met allargars
per haberi un tip de cantà, &c.

*A Deu fadrinet de rumbó,
no me has pogut enganyar.*

Es propietat de Jaume Vernau. — Manera: Per Pau Roca, Estamper.

Joan Amades va publicar el full com a il·lustració facsímil en el seu llibre *Els goigs* (Barcelona, Orbis, 1946-1948, vol. 1, figura 17, pàg. 100). Afegeix que pertanyia a la seva col·lecció particular. Més endavant, el seu fons va passar a la Generalitat de Catalunya. Considerava que era una cançó de capta, és a dir que es recitava o es venia a canvi de diners, com era el cas d'*El pobre alegre, la mala dona*. Al peu de la imatge hi deia: *Romanç vuitcentista de la cançó de La flor del pèsol, tallada amb la mètrica típica dels goigs*. Estrofa de sis versos amb dos de rescobla. Creia que els versos eren octosíl·labs, però són heptasíl·labs en assonant. Aquest és el metre habitual de la poesia narrativa. Encara fa uns anys hàviem sentit dir aquesta dita: "Més eixerit (o més trempat o més fresc) que un pèsol." Es deia d'una persona o animal que mostra molta vivesa, molt deixondit (DCVB).

El full volander. L'edició impresa al segle XIX

1. *Centre de Documentació de Cultura Popular*. Barcelona Romanço imprès a full sencer. Gravat xilogràfic a la capçalera emmarcat dins d'una vinyeta ornamentada. Text a quatre columnes separades per corondell. Estat de conservació bo, si bé té múltiples taques d'acidesa. Paper verjurat. Xilografia blanc i negre. Una altra edició al ROM-310. <https://calaix.gencat.cat/handle/10687/258663>. (Centre de Documentació de Cultura Popular, [1844]) Cançó humorística sobre el festeig. Pau Roca (1845?). Col·lecció Joan Amades. Generalitat de Catalunya. <https://calaix.gencat.cat/handle/10687/292568>

2. *Arxiu Històric de Barcelona*. Roms – 085. Títol: *Cansó nova de la Roseta Tallaví dita la flor del pèsol, de la sua garvositat y festetx, com se veurá curiosament lo any 1843*. Manresa. Impremta de Pau Roca. 1 díptic: il.; 30,5 x 21 cm. Text a quatre col. i cor. Xil. Inicial. Primera estrofa: "En lo any cuarenta tres/ una Cansó se ha dictada...". Procedència: Col·lecció Junta de Museus. Ingressat a l'arxiu amb anterioritat al 1990. Núm. de registre: Rom. Reg. 844. Signatura: Roms.Vol. 10/844.

Com veiem, l'edició conservada a l'Arxiu Històric de Barcelona (1843) és un any anterior al del Centre de Documentació de Cultura Popular (1844). També conserven un exemplar de la segona part. Totes dues foren impreses a Manresa per Pau Roca. De la primera n'hi ha un altre exemplar a la col·lecció Pau Vila Dinarés a la Fundació Bosch i Cardellach de Sabadell. D'ambdues a la Biblioteca de Catalunya de Barcelona.

L'establiment Roca de Manresa va obrir les seves portes el 1824, quan l'impressor Pau Roca i Pujol va començar a vendre els llibres que ell mateix confeccionava. Aquesta llibreria, potser la més antiga de Catalunya, encara és oberta al carrer de Sant Miquel, 19 de la capital del Bages.

Estudis

Isabel de la Parte Cano, tècnica antropòloga en el Ministeri de Cultura d'Andorra, va publicar un estudi sobre les dues parts d'aquesta cançó narrativa, en definitiva, una història d'amor no correspost. «*Cansó Nova de la Roseta de Tallaví...*» *La cançó popular com a expressió social d'una època*. *Exlibris Casa Bauró. Biblioteca Nacional Andorrana, Les golfes*, 3, (número 7, 2004, pàgs. 3-8). Aquesta estudiosa comenta la primera i la segona part d'aquest full narratiu en el context de les estratègies de la vida matrimonial, el matrimoni

i la societat pagesa de llavors. Moltes vegades les aliances matrimonials tenien com a rerefons interessos i conveniències materials, l'amor ja vindria després. En el segon full, Roseta de Tallaví qualifica al primer pretendent, l'hereu de Canillo, d'home tarat, adverteix a les altres dones sobre altres homes que la pretenen i que li han ofert regals, de la duresa de la vida a pagès, de la vida matrimonial. En definitiva, que no es deixin entabanar per falses promeses.

Altres transcripcions

Conec aquestes edicions parcials o totals del text, conservades en diversos cançoners. Ben segur que n'hi ha més. Més endavant, caldria potser fer-ne una edició crítica amb tots testimonis conservats. El primer text editat a Manresa conté també moltes imperfeccions i mancances. No sé si abans de l'edició impresa, la contalla ja tenia un registre oral.

A) En el *Cançoner del Ripollès*, a cura de Maria Antònia Juan i Nebot i Jordi Mascarella (Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1998, pàgs. 377-379) trobem transcrita aquesta cançó qualificada d'amorosa, sense títol. Els curadors hi van afegir aquest entre claudàtors [*Un fadrí i una donzella*]. Fou recollida a Gombrèn, l'any 1915. N'hem aprofitat alguns detalls en la transcripció de l'imprès.

Comença:

En lo any quaranta-quatre
una cançó s'ha dictada,
d'una noia que hi ha
a Tallaví s'es criada.

D'altra banda, en aquest mateix cançoner hi ha diverses cançons (363.a., 363.b, 363. C, 363.d, pàgs. 381-384) conegudes com *La flor del pèsol*, que exploten el refrany: *Li diuen la flor del pèsol / de tan hermosa que n'és*.

B) El text de *La flor del pèsol* conegut aquí com a *Casament desfet per una desgràcia* fou recollit l'any 1923, oralment, per una missió de l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya*. (Obra del Cançoner Popular de Catalunya. vol. II, Materials. Barcelona, 1938, núm. 33, p. 124-126. Missió Barberà-Bohigas, 1923). Aquí els primitius versos heptasil·labs es transformen en alexandrins (7+7). "La cantaire fou Josepa Aguilar, de 60 anys. Ivorra. Mercè Riart, d'uns 35 anys (Ivorra), facilità la lletra. La cançó fou dictada pel Coix d'Ossó, al qual han conegut només alguns vells d'Ivorra" (p.126).

Casament desfet per una desgràcia. [En donem un fragment]

[Amb tres ratlles de solfa]

Quina gràcia els ha fet Déu — a son pare i a sa mare.

Adéu, Roseta galan, — flor del pèsol agraciada,

d'haver pogut tenir — una planta tan agraciada.

Ja en respon lo taginer: — "Dins del cor la'n tinc posada

amb cadenes d'altres fins⁴— que te bàixon per la cara;
 que si vós no em deu l'amor, — la vida no la'n tinc llarga.
 —Jo l'amor ja us donaré, — però ho vui dir al meu pare,
 que se n'informi de vós — si sou jove de bon tracte.

C) Cançó publicada al volum XIV de *l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*. Número 55. Fou recollida l'any 1931 per la Missió de recerca Palmira Jaquetti i Maria Carbó, al Pallars Jussà. El seu protagonista és de Canillo però es canta des d'Osona. Es tracta d'una versió parcial del text (Barcelona, PAM, 2004, pàg. 239-240). La cantaire: Dolors Agullana Orcau. La Bastida de Bellera. El primer vers fa: "Mil vuit.cents quaranta-sis".
 [Fragment]

El traginer de Canillo

Mil vuit-cents quaranta-sis
 cançó nova s'és dictada,
 d'una minyona galant
 que allà Tallavic n'és criada.
 Si voleu saber el nom,
 Roseta s'anomenava.
 Si la'n sentieu cantar,
 fa un cant com una calàndria.

Un traginer ho ha sentit,
 dins del cor ne tinc posada.
 —Jove, si no em dau l'amor,
 la mia vida no és llarga.
 —L'amor bé vo la daré
 però ho vui dir als meus pares,
 que prenguin informes de vós,
 si sou home de bons tractes.

D) Joan Serra i Vilaró, *El Cançoner del Calic*, pàgs. 89-90. Aquí s'anomena *Hostal Urbí*. A continuació Joan Serra transcriu una altra cançó *Bellcaire* (pàgs. 90-91). Afegeix: la tonada és com la de *La Flor del pèsol*. Vegeu nota número 3.

E) Joan Amades, *Folklore de Catalunya. Cançoner*, Barcelona, Selecta, 1979, pàg. 441-442. Cantada pel Teixidor, de Vallcebre (1922). Número de cançó 2355. L'acció passa a l'Hostal Urbí.

El fet de dictar cançons

Desconec si la història del pretendent de Canillo tenia un punt de veritat o bé es tractava d'una ficció, si els fets foren reals o imaginaris. Jaume Vernau en fou l'autor, el propietari material de l'obra? El dictador? No sempre però els dictadors eren capaços d'escriure el text. Primer el dictaven i després el passaven a net o se'l feien passar per un escriptor professional o el portaven a imprimir. Eren atents redactors de novetats. Sovint s'apropriaven de melodies prou conegudes perquè els seus textos tinguessin més ressonància. El fet que la *Cansó nova de la Roseta* tingués dues edicions (1843 i 1844) en l'espai d'un any, dona fe que va tenir un cert èxit de públic, que va arrelar en la tradició a la Catalunya profunda, a Andorra. A Catalunya hi ha un bon nombre de cançons editades que comencen amb aquesta fórmula:

- En lo any cuarenta y tres / una cançó se ha dictada.

- En lo any de dos cuatres [1844] una cansó se ha dictada.

Llegim què en diu Joan Amades al seu *Cançoner*: «Un bell exemple de cançons encarregades a poetes de secà, venedors de romanços, ens l'ofereix un fadrí andorrà que tractava de casar-se amb una minyona que no el va voler, i, corferit, feu dictar una cançó que fou estampada i venuda com a romanço per places i carrers. La minyona la hi contestà amb una altre que degué encarregar al mateix romançaire que havia dictat la que la criticava; probablement devia vendre-les plegades, puix que tenen tot el mateix tirat de text i la mateixa fesomia tipogràfica. La del galant degué agradar més, puix que l'hem trobada diverses vegades en les nostres recerques, mentre que, la de la fadrina, només la coneixem a través de l'imprès» (op. cit., p. 78). A continuació en transcriu un fragment.

L'estudiós Jaume Ayats en el seu treball "Notícia dels dictadors de cançons" dins *Miscel·lània Segimon Serrallonga*, (Vic, Eumo Editorial, Universitat de Vic, 2001, pàg. 33-47) excel·lent treball que m'ha servit per entendre l'estat de la qüestió, explica en aquestes pàgines qui eren els dictadors de cançons, com funcionaven les cançons dictades, gairebé sempre cantades per homes. Jaume Vernau potser era un d'aquests poetes orals, amb una certa formació, que es guanyava la vida escrivint i divulgant cançons dels altres o que ell s'inventava. Els dictadors de cançons, d'ambient rural o de poble, treballaven sobre fets històrics locals o familiars. Gairebé sempre eren textos narratius prou extensos a diferència dels corrandistes i dels redactors de textos de cançons de fil i canya, que escrivien altres tipus de composicions amb una mètrica distinta. Tampoc es poden confondre amb els cantadors, sovint cecs, que pregonaven per carrers i mercats els famosos *romanços de cec*. Pertanyen a ambients i autors diferents. Totes les cançons dictades tenien una conclusió moralitzant, un entorn geogràfic precís, una geografia molt acotada. Les conclusions sempre mostren bel·ligerància clara a favor o en contra d'algun dels protagonistes. El missatge de l'obra seria que no cal fiar-se d'una dona interessada, del gènere femení en general. En la segona part de l'obra, la noia defensa que no es pot deixar enganyar per pretendents poc fiables, insolvents.

Segons Ayats: "Aquests homes reputats com a bons cantadors també ens han mostrat com cantàvem, amb una certa facilitat, balades a veus paral·leles, i molt sovint ho feien en ambients de sociabilitat masculina molt ben determinat: als treballs de la sega, a la taverna, o en reunions de caps de casa, com és el cas dels andorrans de la Consòrcia de Casats." Aquests cantadors no eren professionals, no vivien d'això. Eren gent de la terra (pagesos, pastors, bosquerols) reputats en compondre cançons en zones de muntanya. Per això se'ls llogava perquè dictessin un fet memorable de la comunitat. Llavors cobraven en diners o en espècies.

En el cas d'en Jaume Vernau, ell mateix ens diu: "Aquesta qui la dictada / és un home de catxassa, / ell mateix la cantarà / per a fer-i la ganància, ell ha de voltar pel món." Més endavant, la cançó, més o menys deturpada, va passar al folklore andorrà (vegeu apèndix). Encara avui podeu sentir la cançó per Youtube, arrangada i tocada per diversos grups musicals. Josep Sindreu en el seu llibre *Gósol* (Diputació de Lleida. Ajuntament de Gósol, 1988, p. 210) transcriu la cançó: *Els tonedors d'Andorra*. Aquí s'hi explicava els cas d'uns tonedors que es queixaven perquè els donaven mal menjar. En una ocasió, com que passaven gana,

van degollar una ovella, fent veure que el collar els havia fet nosa. En aquesta avinentesa aquests tonedors potser analfabets van fer dictar una cançó al Zot de Gósol, de la qual en Calic, Joan Prat Molins, nascut al mas de la Costa (1837-1918) de Bagà, cantava cançons que aprenia i en sabia aquest fragment (pàg. 210).⁵

“Flor de pèsol”, en el context del folklore andorrà

En tractar un tema del cançoner andorrà, allunyat dels meus interessos i coneixements, del qual en desconec la bibliografia bàsica, em vaig posar en contacte amb Àngels Mach de la Societat Andorrana de Ciències. Heus aquí la seva amable i documentada resposta:

1. Aquest romanço em recorda la cançó *El traginer de Canillo* que vàrem editar en un CD interpretat per l'Artur Blasco. Te n'adjunto la lletra.⁶ Els protagonistes anaven a missa al Mas Verd, però la noia vivia a Vic. No recordo ningú de Canillo que es digués Vernau, hi ha persones de cognom Vergés. Sí que hi ha un Can Batista però és de l'Aldosa. Tallavi ho he trobat en un article del *Periòdic d'Andorra*, com un ball de l'Esbart d'Andorra la Vella. Però he trobat bosc de la Tallada a la Massana vora Monmantell, camí de la Tallada a Perafita entre Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria, i la comarca de les Tallades a Ordino vora el Serrat, cap cosa similar a Canillo. A Canillo hi ha una comarca el Siscaró, amb un riu, les basses i les pletes del Siscaró, la tossa del Cap del Siscaró i un refugi del Siscaró. Unes costes i les basses del Siscar. Però no hi ha bosc, només molles, prats alpins, roquissar i estanys.

L'Àngels, amb la seva amabilitat, em va posar amb contacte amb l'arxiver del Comú de Canillo, Domènec Bascompte, que va fer la lectura pertinent de la cançó. Heus aquí la seva resposta:

2. Al meu entendre l'autor de la cançó té coneixements d'alguns aspectes poblacionals, situacions i tradicions d'Andorra però els barreja. És com si en sentís a parlar per algú d'Andorra però ell de fet no hi hagués estat mai ni conegués sobre el terreny dels llocs on es parla. És una mica com passa a l'òpera *La Val d'Andorre* de Halèvy. Andorra és vista com un lloc llunyà i bucòlic [...] un lloc imaginari del que se'n parlava però poca gent coneixia. Anava bé per no definir un àmbit geogràfic que fos conegut, proper a l'autor o a la gent que l'escoltava, i així voler-li donar certa credibilitat. No deixa de ser una cançó ambientada però sense cap voluntat de ser ben documentada. És una ficció.

Casualment us puc dir que estic treballant el fons documental de la Casa Batista de l'Aldosa, que sí que es troba prop dels Plans, però no és a la Plana... Casa Batista a l'època era una casa pobre i humil amb moltes dificultats per tirar endavant. L'oli és un producte que se'n fa molt al Bages, i ho sé perquè els meus pares són de Fonollosa, prop de Manresa. A Andorra no es produïa oli, per tant difícilment el podien exportar prop de França, al Pas de la Casa? Importaven oli de Catalunya per vendre'l als francesos al Pas de la Casa? Tot podria ser però no en tinc cap informació ni constància documental. Els cognoms no corresponen amb casa Batista que al 1844 són Mortés-Cabanes. A més diu que tot és veritat... No és més que un romanço i sabem que vol dir un romanço...

Text de la cançó, segons l'edició manresana de Pau Roca (1844?)

En la transcripció hem adaptat el text, en la mesura del possible, al català actual. S'han normalitzat els accents, la puntuació, l'ús de majúscules i minúscules. Fem notar aquests

En lo any de dos quatres⁷
una cançó se ha dictada,
de una noia que hi ha
a Tallaví és creada;⁸
és al cima⁹ de Masvell,¹⁰
i del bosc de la Siscara.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Confronta a Calasés,
i a Timó de part obaga.¹¹
És una casa de camp
que té molta anomenada;
és al camí de la Seu,
allí a un tiro de bala.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Quina gràcia els ha fet Déu
a son pare i sa mare,
d'haver-ne pogut crear¹²
una planta agraciada!
Quan passen los traginers
fan ronda¹³ per encontrar-la.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

I si la senten cantar
com fa veu d'una calàndria¹⁴
respon luego el traginer:
—Dins del cor te tinc posada,
a mi me haveu garrotat¹⁵
i no amb cadena de plata.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Són cadenes d'altre fil
que me baixen per la cara,
i sortiran dels meus ulls
fins que vós hauré alcançada.
I si no me doneu amor,
la vida, no la tinc llarga.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*
—Jo lo amor vos donaré
però ho vull dir al meu pare;
perquè se informe de vós
si sou home de bon tracte,
perquè com jo no us conec
podeu dir un i ser altre.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*
—Jo us diré la veritat

lo mateix que em confesa[s]se:
d'Andorra jo só fill
i a Canilló l'habitada.
És una casa de camp
Can Batista de la Plana.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

És casa de alguns cabals
de molt bestiar de llana,
i una borda¹⁶ de mulats
i també una eugassada;
quaranta jornals de prat
allí voltant de la casa.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Lo demés tot és per blat,
per lo gasto de la casa;
cinc matxos que mena jo
aquestos tots van de carga;
portem oli¹⁷ per amunt
hasta la vora de França.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

A la casa hi trobaràs
lo meu pare i la mare,
i dos germans que tinc
que estudien per notaris,
los demés tots són llogats,
tots serveixen amb soldada.¹⁸
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Això tot és veritat
sens firmar-ne jo cap acte,
i si no em volem creure a mi
informau-se amb un altre—.
Los divendres estes raons,
lo dissabte estes altres.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Lo diumenge, al dematí
ja veig que anava mudada.
No n'anam a missa a Masvell,
jo tot lo camí plorava
de véurer com feia anar
lo serrellet de l'enagua.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

I la sabata amb taló
ella molt bé repicava,
amb la gent del rodador¹⁹
a tots feia la rialla.
Dient: —Roseta, com va?
què feu a la vostra casa.—
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Luego la varen voltar
fadrins de l'encontornada.²⁰
Jo vaig quedar tot parat
i a tots dava la girada;
a la església nos entram²¹
a oir la missa santa.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

La missa no vaig oir
ni al sacerdot jo goitava,
sinó los ulls inclinats
dret allí on ella estava.
Los fadrins de l'encontorn
ja em van conèixer la maula.²²
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Alegrement vam sortir,
nos anàrem dret la casa.
Quan som sota del Masvell
ja n'hi ha sis de parada²³
que anaven emmascarats,
i los dos portaven arma.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Quan vaig veure l'acció
salto d'una paret molt alta,
i al fer lo primer salt
ja se me'n trenca una cama.
Jo que me'n poso a cridar:
—Valga'm la Verge del Carmel!—
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Quan ells van sentir això
ja van dar tots a l'escapa,²⁴
la Roseta allí plorant
ja feu lo que pertocava
de fer venir molta gent
amb una llitera llarga.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

A casa seva em va dur
o! que regalat estava:
la Roseta, aquell amor
quan ella me'n governava,
aquell llit agraciât
que allò sol a mi em curava.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Providència van donar
per lo que necessitava,
un selurgià²⁵ molt bo
que Raudich s'anomenava.
Lo dia sis de febrer
envio una carta a casa.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Quan varen sentir el meu nom
i van llegir la substància²⁶
la mare va reparar
que lo meu pare plorava.
—Ai, fill! què ha estat de tu,
has tingut una desgràcia?—
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Un oncle em fan venir
que sabia bé esta casa,
i los dos mo n'hem²⁷ d'anar
que el meu fill té una desgràcia,
ja li varen contar el fet
i en camí se'n posaren.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Ja van venir promptament,
la Roseta els esperava,
i ella los va consolar,

lo pare agraït quedava
de veure la humilitat
amb què Rosa me tractava.
*Adéu Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

L'hi deixaren molts diners
per lo que necessitava:
—Roseta, aquí tens lo fill;
fes-ho com has fet fins ara.
Després que serà curat
tu ja seràs ben pagada.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Això no ho podem pagar
amb argents²⁸ d'or i plata,
ho pagarem amb los fruits
i béns de la nostra casa.
Tot té quedarà per tu
acomodant-te amb lo Jaume²⁹—.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Se'n van tornar alegrement
a demés³⁰ de la desgràcia.
I vas curar promptament,
i! que jo no m'ho pensava.
I tot va ser per lo amor
que la Roseta em tractava.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Vam tractar del casament,
ella va mudar la garba,³¹
perquè a mi me va quedar
un poquet torta la cama;
vaig quedar molt desmaiât
d'allò que jo confiava.

*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

—Ara me haveu atrapat
de donar-me carabassa,³²
que l'amaniré amb llard dolç³³
i faré un pegamastre,³⁴
per a posar al meu cor
de l'espant que tinc jo ara.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

En això... vida molts anys,
que jo me'n torno a casa,
i de noies no en faltaran
a qualsevol part que vàgia.
Aquí tens tres unces de or
per los treballs de la casa—.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

He fet dictar la cançó
per donar experiència
als fadrins de l'encontorn³⁵
que no es fien mai més d'ella.
I que si per cas ne fien
ne faran carbassa³⁶ i ceba.³⁷
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

Aquesta qui la dictada
és un home de catxassa,³⁸
ell mateix la cantarà
per a fer-hi la ganància:³⁹
ell a de voltar pel món
per no tenir res a casa.
*Adéu, Roseta galant,
flor de pèsol graciada.*

castellanismes: hasta, enagua; luego; tiro.

Apèndixs

I

La flor del pèsol és coneguda en el folklore andorrà com *El traginer de Canillo*. La versió és més reduïda. L'acció passa a Vic. Amb algunes variants, hem vist que el text és el que recull la Missió de recerca de Palmira Jaquetti i Maria Carbó, l'any 1931. Vegeu vol. XIV de *l'Obra del Cançoner Popular*, abans esmentat (Vegeu apartat C). Notícia facilitada per

Àngels Mach.

Mil vuit-cents quaranta-sis
cançó nova s'és dictada
d'una minyona galant
que allà a Vic n'és criada.

II

La flor del pèsol (xotis cantat). Informació i lletra de la cançó *La flor del pèsol* de l'àlbum *Balls i cançons del Pirineu* (1997) de El Pont d'Arcalís a Viasona (2008). Recollida per Ramon Prat, de Bagà (Berguedà). Durada 04:29. Podeu sentir la cançó a *You Tube*.

Vegeu també *La Flor del Pèsol* de Fet amb Folk de Llenya, de Lauzeta (2014). *La flor del pèsol*. Cançó tradicional catalana. Versió i interpretació a càrrec del cantant Toni Giménez (2021). Cançó *La flor del pèsol* (xotis cantat). Àlbum *Balls i cançons del Pirineu* de l'any 1997.

La flor del pèsol (xotis cantat). El Pont d'Arcalís

Derivació de la primitiva cançó: *La flor del pèsol*. El text, però, no diu res de l'impediment físic del pretendent andorrà. Els pares de la noia, que ja té divuit anys, la volen casar amb un hereu ric i pagès. El xicot que la vol festejar no compleix amb els requisits demanats. La situació geogràfica on se situa l'acció també és distinta. El marc geogràfic també és distint.

Cobles noves són dictades
per don Marc, el tres d'abril;
tretes són per una noia
de divuit anys, molt gentil,
que n'és filla de La Selva,
de la vall de Santa Agnès.

Li diuen la flor del pèsol
de tan bonica que n'és.

Les belleses de la noia
jo us les aniré explicant:
no és alta ni és baixa
i té un caminar elegant;
un front ample, ple de gràcia,
llueix sens posar-hi res.

Li diuen la flor del pèsol
de tan bonica que n'és.

Té la cara blanca i fina,
lluïda com el marfil;
i una rosa a cada galta
collides del mes d'abril;
un clotet té a la barba
que li afavoreix molt més.

Li diuen la flor del pèsol
de tan bonica que n'és.

Ella en té una cabellera,
qui la veu n'hi queda estrany;
no és rossa ni és negra,
sinó en té un color castany;
la dent blanca i menideta⁴⁰
i aquell mirar tan entès.

Li diuen la flor del pèsol
de tan bonica que n'és.

Els pares d'aquesta noia
n'han tingut molts pretendents,
i ara diu que volen casar-la
perquè no li passi el temps;
diuen que la volen casada
amb hereu ric i pagès.

Li diuen la flor del pèsol
de tan bonica que n'és.

Allà al Pont d'Armentera,
s'ha trobat amb un xicot;
el fadrí l'ha demanada
i li ha donat pebrot;
diu que no es vol casar encara
perquè en pensa trobar més.

Li diuen la flor del pèsol
de tan bonica que n'és.

El fadrí que la festeja
fins ha arribat a dir
que si no es pot casar amb ella
vol matar-la i fugir;
ha fet molt passos per ella
i no li n'ha quedat res.

Li diuen la flor del pèsol
de tan bonica que n'és.

Notes

- 1- Valeri SERRA i BOLDÚ, "Els amors rurals a través de la cançó popular catalana", *Arxiu de Tradicions Populars*, I, pàgs. 302-306 ; 365-369.
- 2- Abans es deia que un coix garrellejava, era garrell.
- 3- Mas Vell?
- 4- Hauria de ser "fils".
- 5- Vegeu Joan SERRA VILARÓ *El Cançoner del Calic*, reproducció de l'Ajuntament de la vila de Bagà, 1989, pàg. 111. En aquest recull Prat Molins, àlies *Calic*, hi va recollir una altra cançó andorrana: *L'Andorrana* (incompleta), pàg. 83-84. A la segona estrofa un vers diu: "Flor de Illiri, clavell, violeta".
- 6- Vegeu apèndix I
- 7- 1844.
- 8- El Cançoner de Ripoll (des d'ara CR), consigna "s'és criada".
- 9- A la part més alta.
- 10- Mas Vell?
- 11- Al text: 'ubaga'
- 12- Criar?
- 13- Reunió de fadrins.
- 14- Locució: "Cantar com una calàndria": cantar molt i amb entonació agradable.
- 15- Estrènyer fort amb una corda mitjançant un garrotador.
- 16- Casa de camp separada de la masia, que serveix per tenir-hi herba i eines de conreu i per habitar-hi els treballadors d'aquell camp.
- 17- Des d'Andorra era difícil portar oli cap a França.
- 18- Salari.
- 19- Voltant, contorn.
- 20- Contorn; porció de terreny que enrevolta un lloc determinat.
- 21- A l'original "estram", corregim.
- 22- Artifici amb què es pretén enganyar algú.
- 23- Estar esperant, a l'aguait.
- 24- Tot fugint.
- 25- Variant de cirurgia. Vulgarisme.
- 26- La part essencial o més important d'un raonament, discurs, escrit.
- 27- «Mon hem», a l'original.
- 28- Diners en general.
- 29- Nom del protagonista. En Jaume Vernau?
- 30- Encara; a més d'això.
- 31- Girar-se la garba (o les garbes) a algú: girar-se-li la sort, deixar d'esser sortat i caure en la desgràcia (DCVB).
- 32- Contestació negativa a una petició, especialment a una demanda de relacions amoroses (DCVB). Si et donaven a menjar carbassa el dia de la trobada de les dues famílies per arranjar el matrimoni, deien que era senyal que les coses no havien anat prou bé, que no hi havia acord possible. A la cançó número 391 del *Romancerillo Catalán* de Milà i Fontanals hi llegim: «Carabassa m'han donada, / carabassa menjaré». El tema del "galant carabassejat" es pot llegir en dues composicions que figuren en *l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, vol. II. 1928/ 2013, núm. 61 i 51(segona part), Abadia de Montserrat, 2013.
- 33- Llard dolç: el greix que fan de la cansalada. CR, "llardons".
- 34- Que serveix per aplicar-se com a medicament espiritual davant el canvi de la noia. CR, "fregamastre",
- 35- Contorn.
- 36- CR, "carabassada".
- 37- De la carbassa i la ceba en feien truitada.
- 38- Home calmos, lent. El DCVB recull, el mot sense documentació: "Fer catxassa: tenir bona presència, fer goig de mirar".
- 39- El cantador reconeix que és un professional que es guanya la vida cantant i divulgant la cançó.
- 40- Menudeta